

**Prof. zw. dr hab. Marek Konopczyński**

Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku

Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk

### **Recenzja**

całokształtu dorobku naukowego doktor Agaty Matysiak-Błaszczak  
ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięcia naukowego wg. art.16 ust. 2

ustawy: „*Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne*”,

Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 2016

( wykonana na zlecenie Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułu)

Agata Matysiak-Błaszczak, po ukończeniu z oceną bardzo dobrą w 2001 roku studiów magisterskich z zakresu pedagogiki na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, uzyskała w 2006 roku na tym samym Wydziale UAM stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika, na podstawie rozprawy zatytułowanej: „Sytuacja życiowa kobiet pozbawionych wolności”. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. zw. dr hab. Jerzy Modrzewski, wybitny polski pedagog społeczny, autor znanych i uznanych dzieł naukowych z obszaru socjologii i pedagogiki społecznej. Od tego też czasu Habilitantka jest związana naukowo z Zakładem Badań Środowisk Wychowawczych na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM. W latach 2006-2015 pracowała również w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Lesznie w charakterze starszego wykładowcy.

Dr Agata Matysiak-Błaszczak jest członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego oraz Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego, Redaktorem Tematycznym oraz Sekretarzem Wspomagającym półrocznika „Kultura-Społeczeństwo-Edukacja”.

W trakcie swojej pracy naukowej pełniła z wyboru funkcję pełnomocnika Dziekana, opiekuna roku i opiekuna praktyk studenckich na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM, natomiast w latach 2008-2012 była Wicedyrektorem Instytutu

Nauk Edukacyjnych w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Lesznie. Za swoją działalność naukowo-dydaktyczną i organizacyjną otrzymała między innymi: Nagrody Rektora UAM ( III i II stopnia). Nagrody Dziekana WSE UAM, a także liczne podziękowania i listy gratulacyjne. Powyższe nagrody i wyróżnienia świadczą o wysokim stopniu zaangażowania w prace na rzecz środowiska akademickiego zarówno macierzystej uczelni jak i innych ośrodków naukowych.

Doktor Agata Matysiak-Błaszczyk brała aktywny udział w 16 międzynarodowych konferencjach tematycznych, 26 konferencjach krajowych a ponadto brała także bierny udział w 29 krajowych konferencjach naukowych. Łącznie więc od 2005 do 2016 roku Habilitantka wzięła udział w 71 konferencjach i sympozjach naukowych.

Doktor Agata Matysiak-Błaszczyk jest autorem dwóch monografii naukowych: „*Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne*”, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 2016, oraz „*Sytuacja życiowa kobiet pozbawionych wolności*”, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, 2010. Pierwsza z nich jest wskazana przez Habilitantkę jako największe osiągnięcie naukowe, natomiast druga jest poszerzoną wersją rozprawy doktorskiej. Spośród publikacji naukowych na szczególne podkreślenie zasługują cztery artykuły opublikowane w czasopiśmie znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JRC) oraz na liście European Index for the Humanities (ERIH), a także cztery teksty opublikowane w uznanych, punktowanych polskich czasopiśmie naukowych z listy B. Ponadto trzy artykuły zostały w ostatnim czasie przyjęte do druku. Habilitantka jest również autorem lub współautorem 32 publikacji w pracach zbiorowych.

W swojej naukowej twórczości dr Agata Matysiak-Błaszczyk zajmuje się przede wszystkim dwoma wątkami merytorycznymi: wybranymi problemami społecznymi związanymi ze zmianami cywilizacyjno-kulturowymi ostatnich lat oraz teoretyczno-aplikacyjnymi aspektami procesów socjalizacyjnych, ze szczególnym ukierunkowaniem na problem dysocjacji socjalizacyjnej współczesnych kobiet wykazujących syndrom nieprzystosowania społecznego. W publikacjach Habilitantki uwidaczniają się naukowe wątki będące niewątpliwie wpływem bogatej socjopedagogicznej refleksji Profesora Jerzego Modrzewskiego, co zresztą recenzent

uważa za wartość dodaną. Mowa tu o tekstach w takich pracach zbiorowych jak: *„Socjalizacja w kategoriach wieku społecznego. Standaryzacja socjalizacji inkluzyjnej. Dzieciństwo i młodość”*, Leszno 2010, *„Socjalizacja w kategoriach wieku społecznego. Standaryzacja socjalizacji inkluzyjnej. Dorosłość i starość”*, Leszno, 2011, czy *„Socjalizacja dysocjacyjna w doświadczeniu indywidualnym i społecznym. Inspiracje teoretyczne i praktyczne”*. Poznań-Kalisz, 2012.

Istotnym wątkiem twórczości naukowej dr Agaty Matysiak-Błaszczyk jest problematyka nieprzystosowania społecznego, przestępczości, dewiacji socjalizacyjnych i związanych z tym ludzkich wątków biograficznych, szczególnie dotyczących kobiet i dziewcząt. Temu zagadnieniu poświęciła dwie swoje zwarte publikacje monograficzne a także szereg artykułów i rozpraw. Pierwsza z nich: *„Sytuacja życiowa kobiet pozbawionych wolności”*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, 2010, jest analizą związków przyczynowo-skutkowych determinujących zachowania przestępcze kobiet przebywających w zakładzie karnym. Wyniki badań posłużyły autorce, obok nakreślenia specyficznych scenariuszy życiowych kobiet pozbawionych wolności, także do próby optymalizowania działań o charakterze resocjalizacyjno-readaptacyjnym w celu kreatywnej zmiany ich sposobu postrzegania rzeczywistości tak, aby mogły same, w przewidywalny sposób budować swoją karierę życiową zgodnie z obowiązującymi normami prawnymi i społecznymi. Drugiej pracy monograficznej poświęcę więcej miejsca w dalszej części mojej recenzji.

Szereg tekstów dr Agaty Matysiak-Błaszczyk dotyczy poszukiwań mechanizmów destabilizujących i stabilizujących tzw. ład społeczny rozumiany jako względna synergia pomiędzy różnorodnymi potrzebami ludzkimi a możliwościami ich zaspakajania w aprobowane społecznie i kulturowo sposoby. Zdaniem autorki tekstów obecnie jesteśmy świadkami wielu szybko zachodzących zmian, które w wymierny sposób pogłębiają stan społecznego rozwarstwienia, generując coraz to nowe problemy społeczne skutkujące problemami egzystencjalnymi wielu ludzi. Dlatego też Habilitantka poszukuje sposobów ich przewycięzania, wpisując się w ten sposób w nurt zarówno tradycyjnej jak i współczesnej pedagogiki społecznej. Można tu wymienić między innymi następujące teksty poświęcone wspomnianej problematyce, których Habilitantka jest autorem lub współautorem: *„Odmiany współczesnego*

polskiego problemu rodzinnego". .. *Wybrane problemy społeczne środowisk wiejskich*". *Spoleczny wymiar mediacji nieletnich*". ..*Voluntary work: experiences and opinions of voluntary workers*". czy *„Biograficzny i społeczny wymiar przestrzeni penitencjarnej- zarys problemu”*.

Mozna uznać, iż piśmienniczy dorobek naukowy dr Agaty Matysiak-Błaszczuk oscylujący wokół społecznych i pedagogicznych aspektów ludzkiego życia w rozmaitych jego meandrach, jest spójny i konsekwentny. Uwidacznia się rozwój naukowy Autorki ocenianych publikacji, w kolejnych latach Jej teksty stawały się dojrzałszymi naukowo, co stanowi istotną pozytywną przesłankę w kontekście mającego miejsce przewodu habilitacyjnego.

Podstawowym osiągnięciem naukowym dr Agaty Matysiak-Błaszczuk w rozumieniu art.16 ust. 2 ustawy jest Jej autorska monografia zatytułowana *„Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne”*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 2016. Książka składa się z 6 rozdziałów podzielonych na podrozdziały. W kolejności noszą one następujące tytuły: *„O teoriach stawania się osób społecznych i ich wspólnotowej obecności we współczesnym dyskursie naukowym”*, *Diagnoza praktyk macierzyńskich w warunkach polskich zakładów karnych*”, *„Podstawy prawne wykonywania kary pozbawienia wolności wobec kobiet w sytuacji ich aktywnego macierzyństwa w trakcie jej odbywania”*, *„Metodologiczne podstawy projektu badawczego zorientowanego na socjopedagogiczną diagnozę instytucji przywięziennego Domu Matki i Dziecka funkcjonującego przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu”*, .. *Organizacja i funkcjonowanie Domu Matki i Dziecka przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu*”, .. *Więzienne macierzyństwo podmiotowym i przedmiotowym doświadczeniu- analiza narracji kobiet odbywających karę pozbawienia wolności w fazie aktywnego macierzyństwa”*.

Całość poprzedzona jest wstępem a zakończona uwagami podsumowującymi. Książka liczy 285 stron, a jej recenzentem jest Prof. dr hab. Anna Nowak z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Oceniana praca stanowi wieloaspektowe, interesujące studium wiedzy socjopedagogicznej nie tyle z zakresu funkcjonowania instytucji totalnej jaką jest zakład karny, ile mechanizmów socjalizacyjnych kreujących tożsamość człowieka

tam przebywającego a konkretnie matek i ich dzieci. Wylaniający się z badań obraz wskazuje na niekorzystny socjalizacyjnie i wychowawczo - jurydyczny i spenitencjaryzowany paradygmat funkcjonowania przestrzeni infrastrukturalno-społecznej w której przebywają kobiety i ich dzieci. Podstawowy wniosek wynikający z badań wskazuje, że sytuacje perspektywnych doświadczeń kobiet i dzieci przebywających w Domu Matki i Dziecka przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu, mają nikle szanse na pozytywne rokowania na przyszłość. Uzyskane rezultaty badawcze dobitnie pokazują, że mamy do czynienia z powielaniem „tożsamości dewiacyjnej”, implantowanej z matki na dziecko a powstałej u matek w wyniku pierwotnych socjalizacyjnych doświadczeń przestępczych a następnie dookreślonej w wyniku wtórnej socjalizacji penitencjarnej.

Dr Agata Matysiak-Błaszczak w swoich badaniach posłużyła się metodą wywiadu narracyjnego, który w tym przypadku przybrał formę wywiadu swobodnego i pogłębionego, a także zbadała treści dzienników i notatek prowadzonych przez osadzone (rozdział: *„Metodologiczne podstawy projektu badawczego zorientowanego na socjopedagogiczną diagnozę instytucji przywieszennego Domu Matki i Dziecka funkcjonującego przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu”*). Badania zostały poprawnie metodologicznie przygotowane, zaaranżowane i przeprowadzone, co wystawia dobre świadectwo ich Autorce, gdyż tego typu empiria jest rzadko spotykaną naukową formą zbierania informacji w warunkach izolacji więziennej. Napotyka bowiem szereg utrudnień natury formalno-prawnej i obyczajowej. Stąd, zebrany materiał empiryczny posiada dodatkową wartość merytoryczną.

Ciekawie z poznawczego punktu widzenia prezentuje się również pierwsza część pracy, którą umownie można nazwać częścią teoretyczną ( rozdziały: *„O teoriach stawania się osób społecznych i ich wspólnotowej obecności we współczesnym dyskursie naukowym”*, *Diagnoza praktyk macierzyńskich w warunkach polskich zakładów karnych*”, *„Podstawy prawne wykonywania kary pozbawienia wolności wobec kobiet w sytuacji ich aktywnego macierzyństwa w trakcie jej odbywania”*. Poświęcona jest analizom najważniejszych współczesnych refleksji naukowych dotyczących zarówno współczesnych mechanizmów socjalizacyjnych i ich dynamiki, powstawaniu dewiacji i patologii społecznych, a także możliwościom pozytywnych



działań socjalizacyjnych w rzeczywistości totalnej a więc asocjalnej a miejscami i dysocjalnej. Autorka snuje swoje refleksje w oparciu o posiadaną wiedzę z zakresu nauk społecznych w kierunku możliwości doświadczania macierzyństwa w warunkach izolacji penitencjarnej. Szczególnie interesuje ją sytuacja socjalizacyjna i wychowawczo-opiekunicza dzieci inicjujących swoje „człowieczeństwo” w warunkach temu mało sprzyjających- pełnej kontroli systemowej i nadzoru służby więziennej. Ta problematyka i ten punkt widzenia problemu rzadko gości w polskich naukowych opracowaniach pedagogicznych.

Przyjęta przez Habilitantkę perspektywa socjopedagogiczna jest trafna i zgodna ze współczesną wiedzą dotyczącą omawianego problemu. W opiniowanej książce wykorzystane zostały podstawy socjopsychologicznej koncepcji socjalizacji, ze szczególnym uwypukleniem społecznych praktyk socjalizacyjnych zmierzających do powstawania osób społecznych (społecznych osobowości i tożsamości), doświadczających realnego uczestnictwa w miejscach swojej życiowej aktywności. W tym konkretnym przypadku chodzi o deprecjacje, marginalizacje i izolacje socjalizacyjne uczestników badań empirycznych. Możemy więc mówić o socjalizacji dysocjacyjnej o której już przed laty pisał wybitny przedstawiciel Naukowej Szkoły Poznańskiej Prof. S. Kowalski.

Analiza monografii Habilitantki prowadzi do wniosku, iż proces socjalizacji matek i ich dzieci w warunkach izolacji więziennej powinien stać się przedmiotem dalszych badań i analiz teoretycznych, ze względu na swoją złożoność i zakłócenia funkcjonalne, gdyż jak wynika z badań Autorki jest to proces „rozpięty” w swojej istocie pomiędzy funkcjonalnością asocjacyjną i dysfunkcjonalnością dysocjacyjną. Należy więc, podążając dalej tym tropem, poszukiwać takich rozwiązań organizacyjnych i metodycznych, które albo umożliwiły by kreowanie w warunkach penitencjarnych spójnej socjalizacji matek i dzieci (o co będzie niezmiernie trudno) albo na czas macierzyństwa umożliwić zmianę środowiska społeczno-socjalizacyjnego, poprzez umieszczenie matek i dzieci poza terenem zakładu karnego (co również wydaje się mało realne w obecnych warunkach społeczno-politycznych). Tak czy inaczej dr Agata Matysiak-Błaszczyk swoją pracą oprócz dostarczenia bogatej i kompetentnej wiedzy, inicjuje u czytelnika pogłębioną refleksję nad omawianym

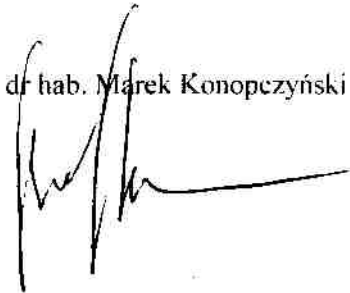
problemem, co świadczy o spełnieniu przez Jej książkę podstawowego celu pracy naukowej.

Dlatego też recenzowaną pracę dr Agaty Matysiak-Błaszczyk uważam za cenny wkład w rozwój nauk społecznych a w tym także w rozwój pedagogiki społecznej i resocjalizacyjnej.

Konkluzja:

Stwierdzam, że zarówno dorobek naukowy dr Agaty Matysiak-Błaszczyk jak i Jej monografia pt. „Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne”, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 2016, spełniają wymagania stawiane przez Ustawę i w pełni uzasadniają nadanie dr Agacie Matysiak-Błaszczyk stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, o co wnoszę do Komisji Habilitacyjnej.

Prof. zw. dr hab. Marek Konopczyński



Warszawa, 6 luty 2017 roku